

Μαρκόπολις

Δεξιά: Μεταφορά προίκας στο μεσοπόλεμο στην οδό Ερμού, κοντά στην πλατεία το 1943. Διακρίνονται οικήματα από τις αρχικές εγκαταστάσεις των κολλήγων της Μονής Πεντέλης. Συλλογή Ελένης Μπέη Παπαιωάννου.

Αριστερά: Μερική άποψη του μαχαλά της οικογένειας Δράκου. Φωτογραφία τραβηγμένη από το κωδωνοστάσιο του Αγίου Ιωάννη, αρχές δεκαετίας του 1980. Συλλογή Σπύρου Παπαγιαννάκου.

Η ΓΕΝΝΗΣΗ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΜΟΥ

Η ύπαρξη του οικισμού του Μαρκοπούλου από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα συνδέεται με την πόλη της Αθήνας. Στην όψιμη οθωμανική αυτοκρατορία τα Μεσόγεια, μαζί με τα χωριά του Καταδέματος (Μαρούσι, Χαλάνδρι, Κηφισιά, Μενίδι) και το Μαραθώνα, ανήκουν διοικητικά στον Καζά των Αθηνών. Μαζί με το Μαρκόπουλο αναφέρεται σε φορολογικά οθωμανικά έγγραφα από το 16ο αιώνα και ο οικισμός Ντάγλας ή Λιάδα. Ως εγκατάσταση στο χώρο που είναι σήμερα και με την ανάλογη δημογραφική σύνθεση υπάρχει περίπου από τα μέσα του 18ου αιώνα.

Οι παραδόσεις των παλαιότερων οικογενειών του Μαρκοπούλου

αναφέρονται σε μετακινήσεις από τον ευρύτερο γεωγραφικό χώρο της Ηπείρου, όπου την περίοδο αυτή οι ιδιόκτητες γεωργικές εκτάσεις των χωρικών μετατρέπονται σε τσιφλίκια και αναφέρονται εκδιώσεις και αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών.

Η εγκατάσταση νέων κατοίκων γύρω από τη σημερινή κεντρική πλατεία σχετίζεται με το ναό της Αγίας Παρασκευής, καθώς και με τους δύο ιερωμένους και τις δύο μοναχές που φαίνεται ότι έζησαν εκεί, σύμφωνα με τη σωζόμενη αφιερωματική επιγραφή. Το 1751 τελειώνει η αγιογράφηση του ναού της Αγίας Παρασκευής και αρχίζει αυτή του ναού της Αγίας Θέκλας, μέχρι το 1757. Στην αφιερωματική επιγραφή της τελευταίας αναφέρονται ως δωρητές και κάτοικοι.

Σύμφωνα με την παράδοση, το μεγαλύτερο τμήμα της γεωργικής γης του Μαρκόπουλου αναφέρεται ως «κτῆμα της Αγίας Θέκλας», όπου δούλευαν ως κολλήγοι οι πρώτοι κάτοικοι. Φαίνεται ότι το τσιφλίκι, όπως ονομαζόταν, ήταν «τριτάριχο», δηλαδή οι κολλήγοι (καλλιεργητές) είχαν δικά τους ζώα και σπόρο. Στους κολλήγους παραχωρήθηκαν μούλκια (ιδιόκτητες εκτάσεις) για να κτίσουν τις οικίες τους και να έχουν μικρά «γρασίδια» (κηπάρια) για τις οικογενειακές ανάγκες. Αυτές οι ιδιοκτησίες υπολογίζεται ότι καταλάμβαναν συνολική έκταση περίπου 16 στρεμμάτων. Η χωροθέτηση του κτήματος, νότια στον οικισμό του Μαρκοπούλου, ορίζεται από τις σημερινές οδούς Σουνίου, Αλλαγιάννη και Ελευθερίας, οι οποίες αποτελούσαν το βόρειο σύνορο του κτήματος Θέκλας.

Η Μονή Πεντέλης κατείχε το κτῆμα Βραώνα τουλάχιστον το 17ο αιώνα και πιθανώς από το 16ο, το οποίο αποτελεί τη συνένωση δύο κτημάτων, του Παλαιού και του Νέου Βραώνα, έπειτα από αγορές που πραγματοποίησε η μονή το 17ο αιώνα από Οθωμανούς. Για τις καλλιεργητικές ανάγκες του κτήματος η μονή διατηρούσε κτηριακές εγκαταστάσεις ως αποθηκευτικούς χώρους για τα δημητριακά και σπίτια για τους κολλήγους και τους μοναχούς, βόρεια της κεντρικής

Οι κολλήγοι της Μονής Πεντέλης δεν είχαν απαραίτητα αρβανίτικη προέλευση και ήταν περίπου δέκα οικογένειες. Σύμφωνα με την παράδοση, εγκαταστάθηκαν λίγα χρόνια αργότερα από τους πρώτους κατοίκους. Οι ιερείς την περίοδο της Τουρκοκρατίας και μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα στο Μαρκόπουλο προέρχονται από τους κολλήγους της Μονής Πεντέλης.

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΧΑΣΕΚΗ

Το έτος 1760 σημειώνεται διοικητική και φορολογική αλλαγή στον καζά των Αθηνών, ο οποίος γίνεται «μαλικιανές». Το ενοίκιο, το λεγόμενο «μαλίκι», δινόταν εφ' όρου ζωής σε όποιον πλήρωνε τα περισσότερα. Ο ιδιοκτήτης, και λεγόμενος «Μαλικιανές», είχε την αρμοδιότητα να διορίζει το Βοεβόδα.

Το 1772 η Εσμά Σουλτάνα (η μητέρα του Σουλτάνου ή Βαλιντέ Χανούμ) αγοράζει το μαλικιανέ των Αθηνών και τον χαρίζει στον Χατζή Αλή Χασεκή. Εκείνος χαρακτηρίζεται από τους χρονικογράφους της εποχής ως «ραδιούργος», «αιμοσταγής», «φιλοχρήματος», «αδίστακτος» κ.ά. Στα χρόνια της διακυβέρνησής του, σε συνεργασία με την ντόπια αθηναϊκή διοίκηση, προσπαθεί να ανακόψει την άνοδο των βιοτεχνών

Η σημερινή οδός Γιαννάκη και το όριο «των φυλακών», δεκαετία 1950.

Οικία Χρήστου Αναγνώστη Γιαννάκη επί της οδού Γιαννάκη, δεκαετία 1950. Στο κτήριο αυτό σύμφωνα με τις αφηγήσεις διέμεναν οι υπεύθυνοι των φυλακών. Συλλογή Γεωργίου Γιαννάκη.

και των κτηματιών της Αθήνας, των επονομαζόμενων «νοικοκυραίων».

Με το θάνατό της, αντιπροσωπεία από Αθηναίους δημογέροντες μαζί με τον ηγούμενο της Μονής Πετράκη κατήγγειλε τις καταχρήσεις του Χατζή Αλή στο Σουλτάνο κι έτσι εκείνος τον αποκεφάλισε στην Κω, όχι για τις ενέργειές του, αλλά για κατάχρηση δημοσίου χρήματος.

Στο Μαρκόπουλο η παράδοση αναφέρει ότι λειτούργησαν οι φυλακές του Χατζή Αλή στη σημερινή κεντρική πλατεία. Συγκεκριμένα ο ιερέας Ιωάννης Ηλίας αναφέρει στο αρχείο του: «Επί Τουρκοκρατίας τον μαχαλά των Γιαννάκηδων τον κατέλαβαν οι Τούρκοι. Ήταν η βορινή γωνιά που σχημάτιζαν οι δρόμοι Ι. Αθ. Γιαννάκη και Δ. Σωτηρίου και έφτανε μέχρι το σημερινό σπίτι του Διονύση Χασιώτη. Αυτόν τον μαχαλά οι Τούρκοι τον είχαν ορίσει ως τόπο εκτελέσεων των χριστιανών. Τα κεφάλια που έκοβαν τα έστελναν στον Χασεκή στο Βοτανικό στην Αθήνα. Εκεί τα έγδερναν, τα αλάτιζαν και τα έστελναν στην Πόλη διαμέσου της Σκάλας Ωρωπού. Το σπίτι του σημερινού Διονύση Χασιώτη ήταν ο

τόπος των βασανιστηρίων. Στο σπίτι του Γιάννη Αλεξ. Πέτρου έμενε το τούρκικο ιππικό». Ο Σταμάτης Μεθενίτης στο βιβλίο του *Μαρκόπουλο των Μεσογείων* αναφέρει τη διήγηση του Σταμάτη Διον. Χασιώτη για τον παλιό ναό του Αγίου Ιωάννη εκεί όπου βρίσκεται το σημερινό ηρώο: «Τον καιρό εκείνο στο νοτινό μέρος της πλατείας στον μαχαλά των Μεθενίτηδων βρισκόταν μια τεράστια γκομοράδα, ένας σωρός από πέτρες κάθε λογής, που είχαν στοιβάξει οι ιδιοκτήτες, σαν καθάρισαν από πέτρα τα οικοπέδά τους. Ανάμεσα από τις πέτρες έβγαιναν κάθε λογής αγριόχορτα που αγριεύαν το μέρος και αφού η περιοχή γύρω ήταν άκτιστη και δεν υπήρχαν ούτε ο παλιός Άγιος Γιάννης ούτε το Δημαρχείο». Επιπλέον μαθαίνουμε από προφορικές διηγήσεις της οικογένειας Καλοφούτη: «Ο παππούς Κωστής Καλοφούτης ήρθε από την Τσακωνιά λίγο μετά την Επανάσταση. Αυτός έκανε τούβλα και είχε καμίνι στη Βρδέλα στην Αγία Τριάδα. Ο μετέπειτα πεθερός του εκτίμησε την εργατικότητά του και τον πάντρεψε με την κόρη του Όρσα Γιαννάκη. Της έδωσε προίκα το οικοπέδο όπου είναι τα πατρικά των Καλοφούτηδων στην πλατεία δίπλα στο πηγάδι. Εκεί το μέρος είχε αγριέψει γιατί το πηγάδι της πλατείας ήταν ανάβαθο κι έτρεχε νερό όλο το χρόνο. Η πρώτη δουλειά του ήταν να στείλει τα νερά προς το καλντρίμι (στη σημερινή οδό Αλλαγιάννη) και από τα βένια που έκοψε έκανε το σπίτι με την καμάρα» (αφήγηση Άννας Γκλιάτη, το γένος Καλοφούτη).

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι οι φυλακές καταλάμβαναν το μεγαλύτερο μέρος του μαχαλά της οικογένειας Γιαννάκη. Τα όρια είναι ανατολικά η οδός Δ. Σωτηρίου, δυτικά μια νοητή γραμμή από το σημερινό ηρώο και βόρεια από τη σημερινή οδό Παπακωνσταντίνου και νότια η οδός Ι. Γιαννάκη. Μετά την επανάσταση πολλά από τα κτήρια των φυλακών είναι πλέον γκρεμισμένα, όπως αναφέρεται στις διηγήσεις.

ΠΑΙΕΚΕΡΙΑ

*Μ*ε το θάνατο του Χατζή Αλή Χασεκή το 1795 η προηγούμενη τάξη αποκαθίσταται. Η περιουσία του Χατζή Αλή, παρόλο που δόθηκε στο Βεζύρη και την Εσμά Σουλτάνα (μητέρα του Σουλτάνου ή Βαλιντέ Χανούμ), διεκδικείται από τους προηγούμενους κατόχους, όπως η οικογένεια Γιαννάκη (αρχείο ιερέα Ιωάννη Ηλία).

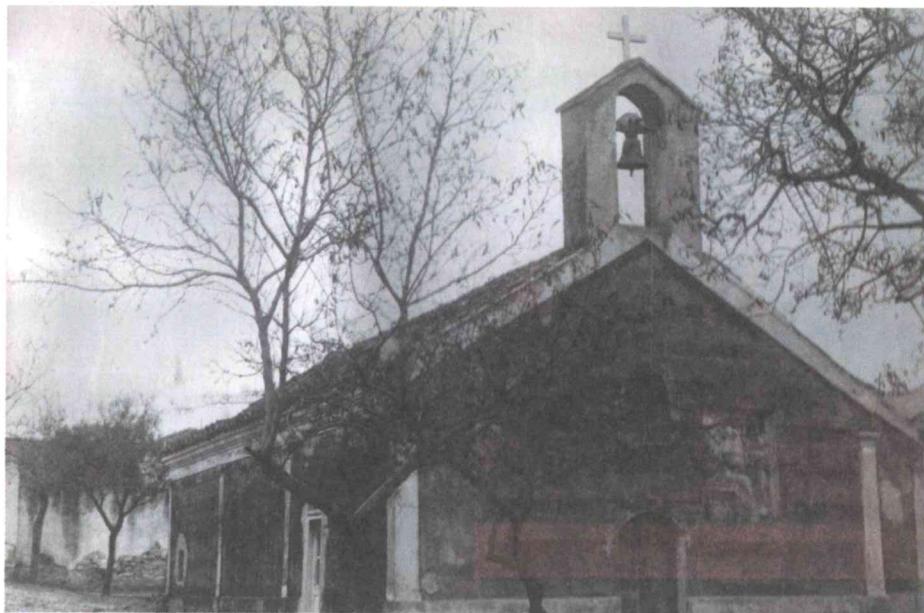
Τα κτήματα που αγόρασε η Βαλιντέ Χανούμ ενοικιάστηκαν αντί χιλίων οκάδων μελιού και ελαιόλαδου στη Μονή Πετράκη. Ο Καμπούρογλου αναφέρει ότι για να μην περάσουν κτήματα σε χέρια Οθωμανών, πολλοί ενοριακοί Ναοί μετατράπηκαν σε διαλυμένα μοναστήρια. Στην περίπτωση του Μαρκοπούλου η παράδοση αναφέρει

Οικία Παπά Κωνσταντή Μπάρτζη επί της οδού Δ. Κ. Μπάρτζη. Είναι ένα από τα οικόπεδα που «χαρίστηκαν» μετά τη διανομή του κτήματος της Αγίας Θέκλας. Συλ-

ότι εκείνη την περίοδο περίπου η «Μονή¹» της Αγίας Θέκλας πούλησε τα κτήματά της στους κολλήγους που ήδη ζούσαν στην περιοχή και σε άλλους που εγκαταστάθηκαν τότε, κυρίως από την Ανατολική Αργολίδα.

Αυτές οι οικογένειες αναφέρουν στην παράδοσή τους ότι ο πρόγονός τους έφυγε από τα Μέθανα ή το Κρανίδι ή την Ερμιόνη και εγκαταστάθηκε αρχικά στο μετόχι της Μονής Καισαριανής στην Ανάβυσσο. Από εκεί κάποια γυναίκα από τον Κουβαρά με το όνομα Αργύρα – πολλοί την αναφέρουν ως «μην Αργύρε» – τους καθοδήγησε να κατευθυνθούν στο Μαρκόπουλο. Με την εγκατάστασή τους ξεκινά

Ο Ναός της Αγίας Παρασκευής επί της λεωφόρου Σουνίου, δεκαετία 1930. Συλλογή Δήμητρας Ανδρέου.

η διανομή του κτήματος της Αγίας Θέκλας. Μεγάλα οικόπεδα, νότια της σημερινής οδού Δ. Κ. Μπάρτζη, διανέμονται στους νέους κατοίκους.

Στις αρχές του 19ου αιώνα μοιράζονται και άλλα οικόπεδα εκατέρωθεν της σημερινής οδού Παπακωνσταντίνου. Τότε φαίνεται ότι δημιουργήθηκε επιτροπή κατοίκων, η οποία υπαγόταν στη Δημογεροντία των Αθηνών, και την ονόμαζαν πλιεκερία (από την αρβανίτικη λέξη πλιάκου που σημαίνει γέρος). Εκπρόσωποι αυτής της συλλογικότητας συμμετέχουν στις συνελεύσεις της δημογεροντίας της Αθήνας, όταν συμμετέχουν τα χωριά, και ενοικιάζει πιθανώς από τότε τις γαίες σε αγρανάπαυση καθώς και τις ανεπίδεκτες καλλιέργειας σε νομάδες Σαρακατσάνους κτηνοτρόφους ή σκηνίτες.

Στη συλλογικότητα αυτή συμμετέχουν μόνο γεωργοί, όχι κτηνοτρόφοι. Δε συμμετέχουν σε αυτή μέχρι την Απελευθέρωση οι κολλήγοι της Μονής Πεντέλης. Μάλιστα στην αγορά του κτήματος Αγία Τριάδα από μοναχό, που σχετιζόταν με τη Μονή Πεντέλης, δε συμμετείχαν οι κολλήγοι της Μονής.

Βασικός στόχος της είναι η διανομή της γης στους παλαιούς και νέους χριστιανούς κατοίκους. Το βασικό τους αίτημα, που είναι η ιδιοκτησία της γης, έρχεται σε αντίθεση με τα συμφέροντα και τις συνήθειες των Αθηναίων αρχόντων. Από τις αρχές του 19ου αιώνα μέχρι την Επανάσταση, σε όλο τον καζά των Αθηνών πολλά τσιφλίκια πωλούνται και αγοράζονται από κολλήγους που συσπειρώνονται σε ανάλογες συλλογικότητες. Αυτές συχνά ταυτίζονται με τα εκκλησιαστικά συμβούλια των κεντρικών ναών.

Μετά την Επανάσταση η Κοινοτική Επιτροπή διαδέχτηκε την πλιεκερία και αποτελεί τον πρόδρομο οργανισμό του Αναγκαστικού Συνεταιρισμού ΜΑΡΚΟ. Οι ενέργειές της έχουν επηρεάσει θετικά τη ζωή των κατοίκων του Μαρκοπούλου από τότε μέχρι σήμερα.

ΝΤΑΓΛΑΣ

Ο οθωμανός Βεΐζ Αγά που έμενε στη συνοικία της Κολόνας, εκεί όπου βρίσκεται σήμερα ο Πύργος των Αέρηδων, είχε στην ιδιοκτησία του το τσιφλίκι Ντάγλα Λιάδα και λαχίδια σε διάφορες περιοχές, τα οποία έδωσε προίκα στο γαμπρό του, Χαμιζά Εφέντη, Μουφτή των Αθηνών. Η ιδιοκτησία του στον Ντάγλα υφίσταται ήδη από το 1750, σύμφωνα με την αφήγηση της οικογένειας Δρίτσα: «Ο παππούς ήρθε από τα Μέθανα και βγήκε στην Ανάβυσσο. Εκεί συνάντησε κάποιον Τούρκο παπά που του είπε να παντρευτεί την κόρη του κολλήγου του, αφού οι γονείς της είχαν πεθάνει από την πανούκλα. Εκείνος την είδε, δεν του πολυάρεσε, αλλά τελικά δέχτηκε. Ο παπ-

Ο λόφος της Λιάδας όπου διακρίνεται ο Ναός των Ταξιαρχών και ο πύργος της Λιάδας. Συλλογή Μαρίας Μεθενίτη.

πούς ο Δρίτσας ήταν δαιμόνιος, ασχολήθηκε με την κτηνοτροφία κι έκανε μεγάλο κοπάδι. Η αδελφή της γυναίκας του είχε ένα κορίτσι, το οποίο υιοθέτησε – αυτή έγινε μοναχή στη σημερινή Αγία Παρασκευή στον Ντάγλα...». Τα γενεαλογικά δένδρα και τα συμβόλαια της οικογένειάς μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το γεγονός αυτό έγινε περίπου το 1770.

Οι περισσότεροι κάτοικοι του Ντάγλα, μετά την απελευθέρωση, εγκαταστάθηκαν στον οικισμό του Μαρκοπούλου. Ο παραμελημένος οικισμός δεν αναπτύχθηκε και παρέμεινε σχεδόν ίδιος όπως ήταν την Τουρκοκρατία. Σήμερα αποτελεί γειτονιά του οικισμού του Μαρκοπούλου, από τον οποίο χωρίζεται από μικρή έκταση αγροτικής γης και το Δημοτικό Στάδιο.

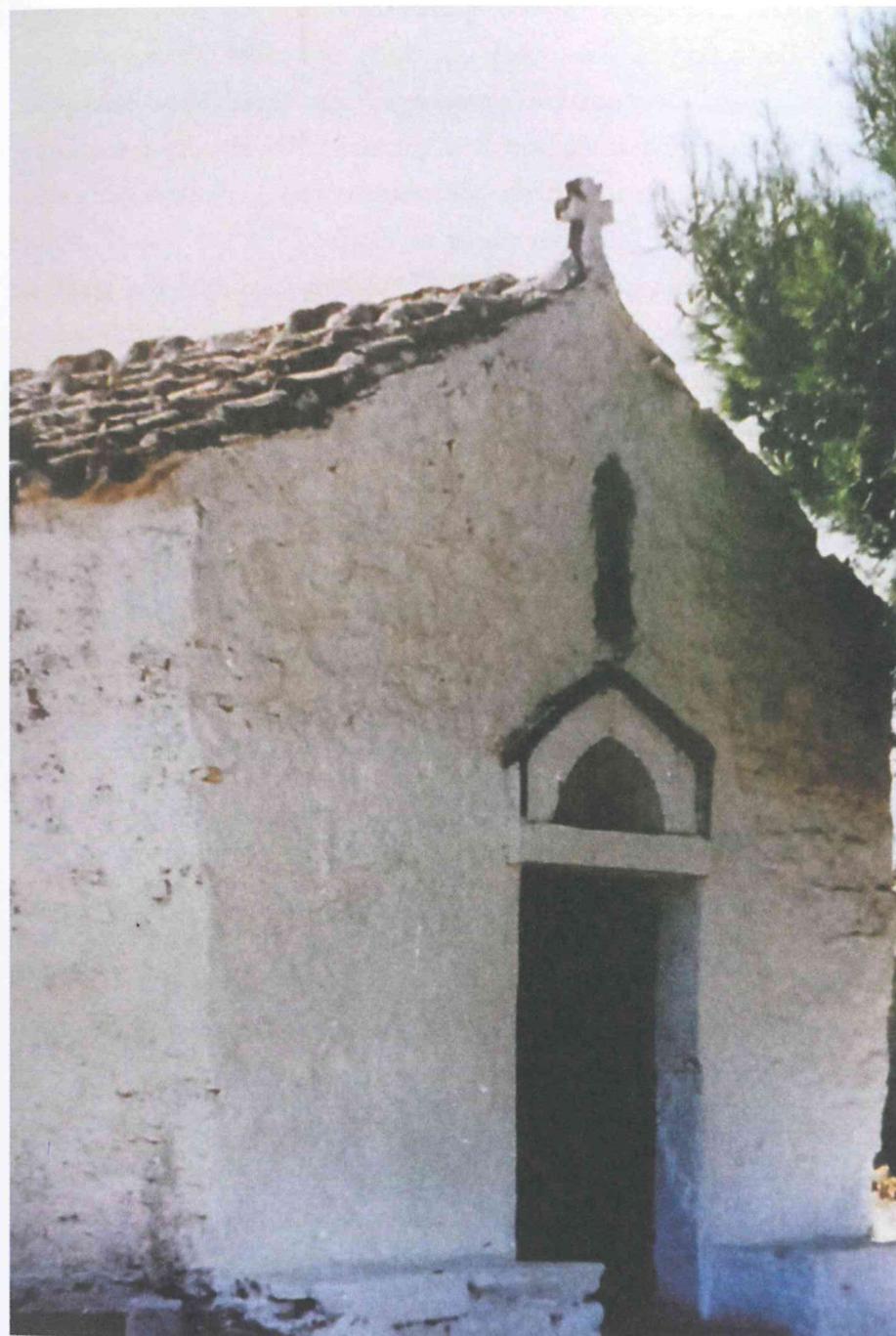
Από τα αρχεία της Μικτής Επιτροπής Οθωμανικών Κτημάτων (ΓΑΚ Φ. 129) βρίσκουμε ότι:

«Εν Αθήναις τη Δευτέρα Αυγούστου τω χιλιοστῷ οκτακοσιοστῷ τριακοστῷ πρώτῳ ἔτος ενεφανίσθη ὁ Αχμέτ Σαδίκης προσωπικῶς διεαυτοῦ καὶ επιτροπικῶς ἀπὸ μέρους τοῦ ἐν Ἰωάννινα παρευρισκομένου Ἀλή υιοῦ τοῦ Ἰβραχίμη καὶ ἀπὸ μέρους τῆς ἐν Σμύρνη ευρισκομένης Ἀφιφές θυγατρὸς τοῦ Μωχαμέτη παρέστησε τοὺς ἀκόλουθους μάρτυρας διὰ τὰ παρακάτω τούτα αὐτῶν κτήματα, οἵτινες ἐξετάσθησαν ὡς ἔπεται:

Ἐπαρουσιάσθη πρώτος ὁ Γιάννης Λιάκης, Μαρκοπουλιώτης, ἐτῶν 60.

Ἐρ. Διὰ τι πρᾶμα ἦλθες νὰ μαρτυρήσεις;

Ἀπ. Διὰ τὰ ζευγάρια τοῦ τζιφλικοῦ τῆς Δάγλας καὶ τῆς Λιάδας τὰ ζευγάρια. Ἡ Δάγλα συνορῆται με τοῦ Στρογγύλη τὴν κορυφὴν εἰς τὸ μέρος τῶν Κουρσαλάδων ὅπως τρέχουν τὰ νερά, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος με τὰ Καλύβια τῶν Κουβαράδων καὶ Σαμάρθι καὶ πηγαίνει στὴν ρίζαν τοῦ Τζιάκου καὶ ὕστερα παίρνει τὴν ρίζαν τῆς Μερέντας

Ερ. Πόσα ζευγάρια είναι όλη η Δάγλα;

Απ. Όλη η Δάγλα είναι επτά ζευγάρια, δύο είναι χριστιανικά και πέντε τουρκικά. Οι χριστιανοί όπου έχουν ζευγάρια είναι ο Μήτρος Δρίτσας με τα αδέρφια του οποίου ο ηός είναι εδώ παρών και ο Γιάννης Ηλίας όπου είναι και αυτός εδώ παρών.

Ερ. Τα τούρκικα ζευγάρια ποιος τα ώριζαι;

Απ. Τα τρία αδέρφια υιοί του Βεΐζ Αγά, ο Δερβίς Αγάς πατέρας του Σαδίκη και τους άλλους δύο δεν ξέρω τα ονόματα τους.

Ερ. Ποια είναι τα σύνορα της Λιάδας;

Απ. Η Λιάδα είναι σε κομμάτια και είναι ανακατωμένα μέσα εις του χωριού τα ζευγάρια όλα μαζί των τριών είναι δύο ζευγάρια.

Ερ. Ποιος τα ώριζαι όλα αυτά;

Απ. Το ένα ο Σαλίχ Αγάς του Βεΐζ Αγά υιός και το άλλο ο Ιβραχίμ Αγάς με τον αδελφό του τον Μουσταφά Αγά. Αυτά ήταν παιδιά του Μεχμέτ Αγά αδελφού του Σαλίχ Αγά.

Ερ. Έχουν αμπέλια η Δάγλα και η Λιάδα;

Απ. Έχουν και τα δύο αμπέλια και δέντρα μόνο η Δάγλα.

Ερ. Έχουν βουνά και δάση;

Απ. Ορίζουν μαζί με το χωριό και τα βουνά.

Ερ. Τα ομολογής όσα είπες με όρκο;

Απ. Ναι, τα ξέρω και τα λέγω.

Τω ανεγνώσθη η μαρτυρία, την εβεβαίωσαν εκ νέου και έκαμε ιδιοχείρως το σημείο του σταυρού.

Επαρουσιάσθη έτερος μάρτυς ο Αναγνώστης Πίντζος, ετών 50.

Ερ. Διά τι πράγμα ήλθες να μαρτυρήσεις;

Απ. Διά το τσιφλίκι της Δάγλας και τα ζευγάρια της Λιάδας. Η Δάγλα συνορήται με το Στρογγύλη και ποδάρη των εννέα πύργων σύνορον των Κουβαριωτών και Σαμάρθι και Τζιάκος, ύστερα είναι το ριζοβούνι της Μερέντας ίσια με το Χόνι της Δάγλα, κατεβένωντας κτυπά ως το πηγάδι της Λιάδας. Όλα τα ζευγάρια της Δάγλας εί-

ζευγάρια τα ώριζεν ο Δερβίς Αγάς πατέρας του Σαδίκη και ο Σαλίχης μπάρμπας του Σαδίκη.

Ερ. Πόσα ζευγάρια ήτον του ενός και πόσα του άλλου;

Απ. Δεν ξέρω πόσα είναι του καθενός, πλην οι κολλήγοι γνωρίζουν τα κομμάτια καθότ' ο Δερβίς Αγάς έχει και κομμάτι αγορασμένο.

Ερ. Ποια είναι τα σύνορα της Λιάδας;

Απ. Η Λιάδα είναι κομμάτια κομμάτια και ο Τούρκος έχει ως δύο ζευγάρια.

Ερ. Ποιος τα ώριζε τα τουρκικά;

Απ. Το ένα ο Σαλίχης, το άλλο ο Ιβραχίμης με τον αδελφό του Μουσταφά, ανέφια του Σαλίχη και παιδιά του Μεχμέτη.

Ερ. Έχουν αμπέλια η Δάγλα και η Λιάδα;

Απ. Η Λιάδα έχει αμπέλια πολλά η Δάγλα έχει ολίγα. Τίποτες άλλο δεν έχουν μέσα.

Ερ. Έχουν βουνά και δάση;

Απ. Ξεχωριστά δεν έχουν βουνά, όλοι όμως πηγαίνουν και βόσκουν τα πρόβατα εις τα βουνά όπου είναι τριγύρω.

Ερ. Τα ομολογής αυτά με όρκο και πόθεν τα ξέρης;

Απ. Είμαι μέσα από το χωριό και τα ομολογώ με όρκο.

Τω ανεγνώσθη η μαρτυρία την εβεβαίωσεν και εκ νέου υπεγράφη ιδιοχέρως Αναγνώστης Πίντζος.

Η άνωθεν μαρτυρία έγινε έμπροσθεν και άλλων Μαρκοπουλιωτών Δούνη Σταμάτης, Νικολάκης Μπίντζος, Πέτρου Τσεβάς, Μήτρον Δράκον, Γιάννη Λιάκη».

Ο ΠΕΡΙΗΓΗΤΗΣ SAMUEL WILSON ΣΤΟ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟ

Ο προτεστάντης ιερέας Samuel Wilson επισκέπτεται το Μαρκόπουλο μεταξύ 1ης και 6ης Φεβρουαρίου 1825, κατά τη διάρκεια του εθνικού αγώνα, διαμένει στο σπίτι του παπα-Γιαννάκου Σχοπελίτη, στη σημερινή οδό Παπασιδέρη, και περιγράφει τη διαμονή του:

«Επιτρέψτε μου να περιγράψω αυτό το σπίτι. Φανταστείτε μια μονόχωρη κατοικία, έξι επί πέντε μέτρα, με χωματένιο δάπεδο, καλαμοσκεπή, μια τρύπα στο πάτωμα για την εστία με ξύλα και μια άλλη στη σκεπή για να φεύγει ο καπνός, αν τα καταφέρει. Αναπνέαμε μια ατμόσφαιρα καπνιάς μέρα-νύχτα, καθώς ήταν αναγκαίο το

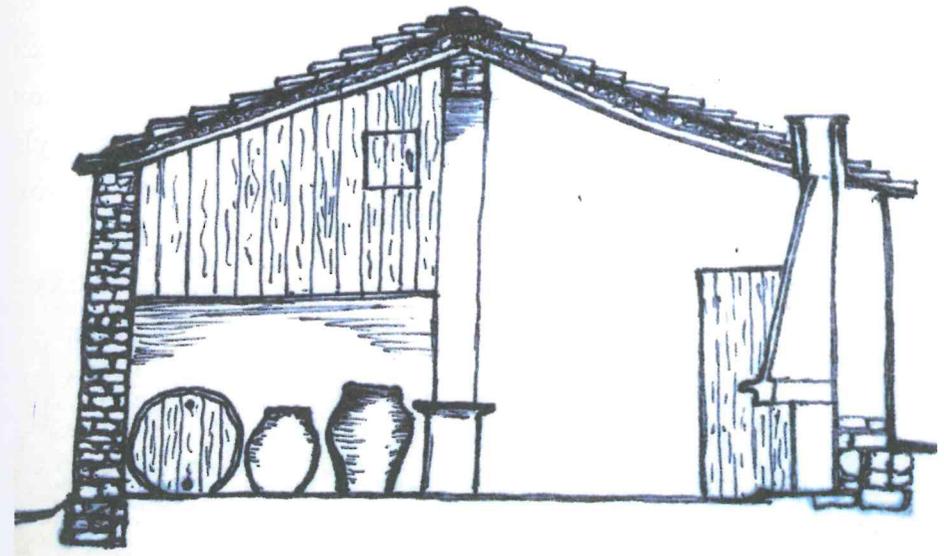
Κατοικία Μήτρου Σκοπελίτη, δωμάτιο με καμάρα προς το δρόμο, είσοδος στο χώρο.

τζάκι. Έκανε κρύο, ήταν μήνας Φεβρουάριος. Δεν υπήρχε χώρισμα στο σπίτι. Και ποιοι φαντάζεστε ότι ήταν οι ένοικοι; Ο ιερέας, η γυναίκα του και τα τρία τους παιδιά, η μητέρα του ιερέα ή της γυναίκας του, δύο εργάτες, ένας Ιταλός, εγώ, καθώς και ένα άλογο, μερικές αγελάδες και ένα σμάρι πετεινά [...]. Το επόμενο πρωινό ήπιαμε καφέ και φάγαμε ψωμί. Έβρεχε καταραρακτωδώς, αλλά διαπίστωσα ότι βρισκόμαστε σε ένα από τα γοητευτικότερα μέρη της Ελλάδας. “Λοιπόν παπα-Γιαννάκη” είπα στον ιερέα, “μια και είστε φίλος της παιδείας θα πρέπει να έχετε σχολεία στο χωριό σας”. “Σχολεία!” είπε, “Όχι! Οι Τούρκοι το απαγορεύουν. Κάθε χρόνο από τότε που ξεκίνησε η επανάσταση υποχρεωνόμαστε να καταφεύγουμε στα νησιά του Αρχιπελάγους για να σώσουμε τη ζωή μας, μιας και οι Οθωμανοί μας επισκέπτονται τακτικά. Δεν έχουμε λοιπόν χρόνο για σχολείο. Ούτε τροφή δεν μπορούμε να βρούμε. αού μας απαγορεύουν

να καλλιεργούμε τη γη μας, δυστυχώς αφέντη, τούτες είναι θλιβερές εποχές”. Ένα πρωί στις 6 ανέλαβα το κήρυγμα στην εκκλησία του παπα-Γιαννάκη. Ο χώρος εξυπηρετούσε περίπου εκατό άτομα. Οι γυναίκες παρακολουθούσαν τη λειτουργία χωριστά από τους άνδρες, πίσω από ξύλινο φράγμα και ήταν μάλλον θορυβώδεις. Το κήρυγμα αφορούσε τα λόγια του Χριστού *Ερευνάτε τας Γραφάς* και ενώ μιλούσα γι’ αυτό το σημαντικό καθήκον, ευχαριστούσα τον Θεό για την τόση ελευθερία που μου είχε δοθεί. Στο τέλος της λειτουργίας ο παπα-Γιαννάκης μου είπε με περισσή ευγένεια: “Μακάρι αυτό (το κήρυγμα) να δώσει καρπούς”».

(Απόδοση στα Ελληνικά: Ελπίδα Χαίρη-Παπαγιαννάκου)

Για την «εκκλησία του παπα-Γιαννάκη» που μας περιγράφει ο Wilson μπορούν να διατυπωθούν δύο υποθέσεις: είτε είναι προγενέστερη της μακρόστενης (18x5 μ.) παλαιάς εκκλησίας του Αγ. Ιω-

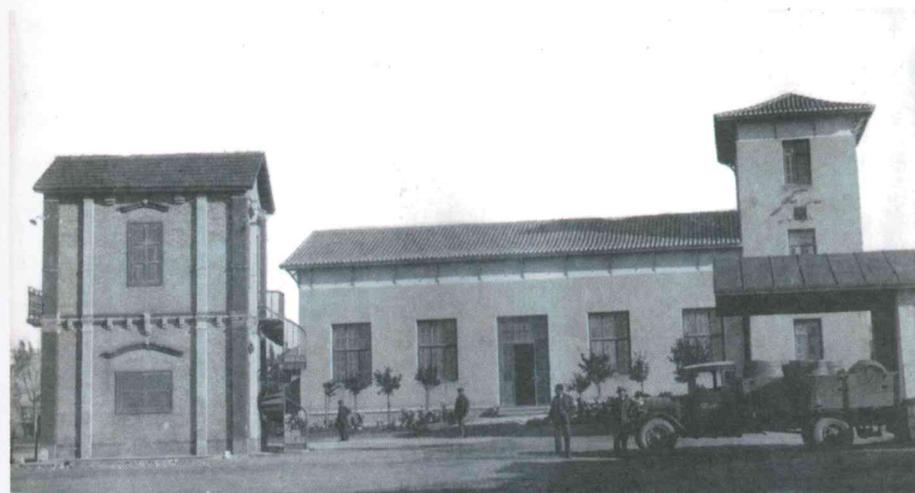
Τζάκι με φάλακρο στο μέσον της κατοικίας Μήτρου Σκοπελίτη, σχέδιο Ν. Παπα-

άννου, που θεωρείται ότι ανεγέρθηκε το 1843 και αναφέρεται από το Στ. Μεθενίτη στο βιβλίο του *Μαρκόπουλο των Μεσογείων, οδοιπορικό στους αιώνες*, σ. 248-249, είτε πρόκειται για την ίδια, εάν το 1843 έγινε μόνο συντήρηση-επισκευή της υπάρχουσας εκκλησίας, σύμφωνα με το Ν. Σωτηρίου, *Μαρκόπουλο*. Η περιγραφή που παραθέτει ο π. Γιάννης Ηλίας στη μονογραφία του *Ιερός Ναός Αγ. Ιωάννου Μαρκοπούλου Μεσογείων*, σ. 9, έχει ως εξής: «ο απλός και απέριττος Παλαιός Αγιο-Γιάννης ... με την από κέντρα (sic) σκεπή του, τις χαμηλές με καμάρες πόρτες και τις σταυρωτές σιδεριές στα παράθυρά του». Η χρονολογία της επίσκεψης του Wilson (1825), η χωρητικότητα που αναφέρει (100 άτομα), καθώς και η ύπαρξη ξύλινου διαχωριστικού διαφράγματος για τις θέσεις των γυναικών, συνηγορούν στο ότι επρόκειτο για την κεντρική εκκλησία του χωριού. Με βάση το ίδιο σκεπτικό, δεν μπορεί ο Wilson να επισκέφθηκε την Αγ. Παρασκευή, ακόμα μικρότερων διαστάσεων, που θεωρείται ο παλαιότερος ναός του χωριού από το Στ. Μεθενίτη, ό.π., σ. 247.

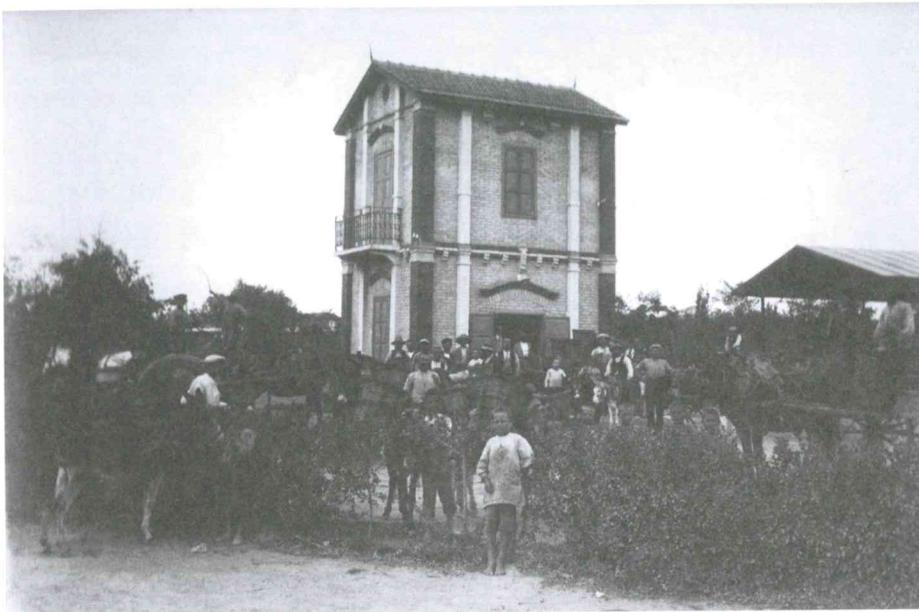

ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟ

Στις αρχές του 20ού αιώνα η ελληνική πραγματικότητα αλλάζει. Τα παιδιά των πλούσιων κτηματιών και της αστικής τάξης σπουδάζουν στο εξωτερικό, κυρίως στη Γαλλία, κι επιστρέφουν στην Ελλάδα μεταλαμπαδεύοντας νέες ιδέες. Μεταφέρουν τη νοοτροπία ότι η Ελλάδα μπορεί και πρέπει να παράγει και να εξάγει. Εκείνοι βρίσκουν στο πρόσωπο του Ελευθέριου Βενιζέλου την προσωπικότητα που αναζητούν. Ένας από τους κυριότερους εκφραστές είναι ο Νικόλαος Κανελλόπουλος που ιδρύει την Ανώνυμο Ελληνική Εταιρεία Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων, την Εταιρεία Οίνων και Οινοπνευμάτων κ.ά. Ένα από τα βασικά προβλήματα του ελληνικού αγροτικού κόσμου είναι η διαχείριση των πλεονασμάτων

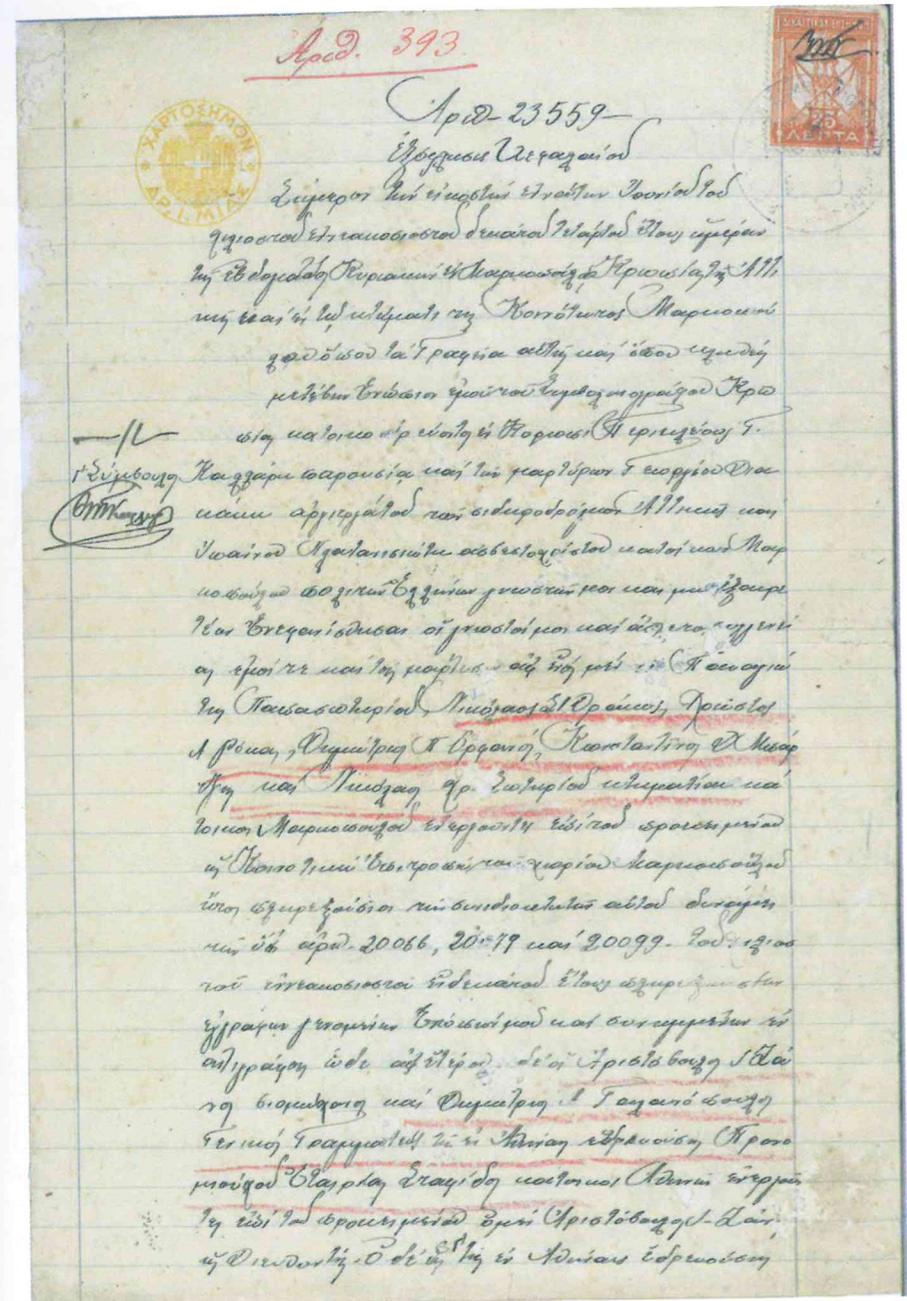
Το ζυμωτήριο και το κτήριο παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας τη δεκαετία του

Το ζυγιστήριο του ΜΑΡΚΟ τη δεκαετία του 1930. Αρχείο Αναγκαστικού Συνεταιρισμού ΜΑΡΚΟ.

της σταφίδας. Ο Αριστόβουλος Ζάννος, γεωπόνος, ανακαλύπτει ότι η ανάμιξη του αποστάγματος της σταφίδας με μούστο από σαββατιανό δημιουργεί το μπράντυ, προϊόν εξαγωγίμο. Χρειάζονται, όμως, προμηθευτές μούστου από σαββατιανό.

Την ίδια περίοδο, στο Μαρκόπουλο, τα δανειστικά συμβόλαια που έχουν συνταχθεί το 1870 και 1880 παραμένουν ανεξόφλητα, ενώ δεν υπάρχει καλλιέργεια που μπορεί να προσφέρει σταθερό εισόδημα. Αυτό σε συνδυασμό με την οινική κρίση έχει ως αποτέλεσμα τη μετανάστευση στην Αμερική και συγκεκριμένα στο Σικάγο· εκεί οι περισσότεροι δουλεύουν στην Εταιρεία Σιδηροδρόμων. Το 1909 εκλέγεται βουλευτής των Φιλελευθέρων στην Αττικοβοιωτία ο Δημοσθένης Σωτηρίου, δικηγόρος. Ο Κανελλόπουλος βρίσκει στο Σωτηρίου, με σύσταση του Βενιζέλου, το πρόσωπο το οποίο αναζητά για την

Εξόφληση χρέους που προέκυψε για την κατασκευή των οινοδεξαμενών μετά την υπο-

εκερία από το 1893 σε νομικό πρόσωπο με την επωνυμία «Κοινοτική Επιτροπή Μαρκοπούλου», με αποκλειστικό σκοπό την ανέγερση του νέου ναού Αγίου Ιωάννη. Το 1912 η Κοινοτική Επιτροπή αγοράζει οικοπέδα απέναντι από το Σιδηροδρομικό Σταθμό, όπου βρίσκεται σήμερα ο Συνεταιρισμός ΜΑΡΚΟ, και συντάσσει συμφωνητικό με την Εταιρεία Οίνων και Οινοπνευμάτων για την ετήσια προμήθεια 2.000.000 οκάδων μούστου. Η Εταιρεία κτίζει τις τσιμεντένιες δεξαμενές που εξοφλούνται το 1914. Τον ίδιο χρόνο η Κοινοτική Επιτροπή μετατρέπεται σε Αναγκαστικό Συνεταιρισμό ΜΑΡΚΟ με δραστηριότητες τη διαχείριση των μη καλλιεργούμενων εκτάσεων, το κοινοτικό οινοποιείο και το δανεισμό χρημάτων. Τα έσοδα από τις δραστηριότητες του Συνεταιρισμού δίνονται για κοινωφελείς σκοπούς, και δικαίωμα εκλέγειν και εκλέγεσθαι σε αυτόν έχουν όλοι οι Μαρκοπουλιώτες που έχουν αγροτική γη. Ο πρόεδρος του αλλάζει κάθε έξι μήνες και μοιάζει πολύ με την παλιά πλιεκερία όπου συμμετείχε ο αρχηγός από κάθε φάρα.

Η αμπελοκαλλιέργεια την περίοδο αυτή δεν είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη. Σε φορολογικό κατάλογο του Δήμου Κρωπίας του 1907 η μέση αμπελουργική εκμετάλλευση στο Μαρκόπουλο είναι περίπου 8 με 10 στρέμματα. Το μεγαλύτερο μέρος της γης καλλιεργείται με δημητριακά για τις ανάγκες κάθε οικογένειας. Με τη χρήση των λιπασμάτων και ζιζανιοκτόνων, που προμηθεύει η Εταιρεία Χημικών Προϊόντων και Λιπασμάτων το Συνεταιρισμό ΜΑΡΚΟ, οι εκτάσεις που χρειάζονται για την κάλυψη των οικογενειακών αναγκών ελαττώνονται στα 10 στρέμματα περίπου. Η ύπαρξη του Κοινοτικού Οινοποιείου, που εξασφαλίζει την αγορά του σταφυλιού σε υψηλές τιμές, οδηγεί στη μονοκαλλιέργεια του αμπελιού από τη δεκαετία του 1930 και μετά. Το αποτέλεσμα είναι η μέση αμπελουργική εκμετάλλευση να ξεπερνάει τα 50 στρέμματα, αφού ακόμα και στα βουνά φυτεύονται αμπέλια. Οι αμπελοκαλλιεργητές με μεγάλες εκτάσεις έχουν

των Αθηνών. Αυτό που δεν μπορούν να πουλήσουν, το παραδίδουν στο Συνεταιρισμό ΜΑΡΚΟ. Επιπλέον, οι μικροί αμπελοκαλλιεργητές έχουν τη δυνατότητα να παραδίδουν τα σταφύλια στο Συνεταιρισμό ΜΑΡΚΟ σε ικανοποιητικές τιμές. Με αυτό τον τρόπο διασφαλίζεται η τιμή του προϊόντος σε υψηλές τιμές, αφού υπάρχει φορέας διαχείρισης του πλεονάσματος.

Σχέδιο πόλης από το 1916 συνταγμένο από τον Σκάρδη με την βοήθεια του νομομη-

Ο ΟΙΚΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟ

Η λειτουργία του συνεταιρισμού έχει ενθουσιάσει τους Μαρκοπουλιώτες. Οι ίδιοι θεωρούν ότι πραγματοποιούν τα όνειρα των προηγούμενων γενεών κι αισθάνονται περήφανοι για το Δημοσθένη. Ο Συνεταιρισμός αγοράζει σταφύλια από τα Καλύβια και την Ανάβυσσο.²

Στα πλαίσια αυτού του πνεύματος εκσυγχρονισμού οι Μαρκοπουλιώτες θέλουν να σβήσουν ό,τι παλιό υπήρχε και να εξευρωπαϊσουν

Το παλιό δημαρχείο κτισμένο το 1860 δωρεά του δήμαρχου Πέτρου Αναγνώστη Πέτρου. Αρχείο Αναγκαστικού Συνεταιρισμού ΜΑΡΚΟ.

2. Οι Καλυβιώτες αναφέρουν γι' αυτόν στα αρβανίτικα: «Αί νκ ίστε Σωτηρίου, αί

“ΜΑΡΚΟ,”
 ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ ΑΤΤΙΚΗΣ
 ΣΥΝΙΑΙΟΚΤΗΣΙΑ Ν. 641

ΤΗΛΕΦ. 10 — ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ ΑΤΤΙΚΗΣ

ΑΡΙΘ. ΠΡΩΤ. _____

Μαρκόπουλον τῆ 30 Ἀπριλίου 1959.....

Σ Υ Μ Φ Ω Ν Η Τ Ι Κ Ο Ν

Ἐν Μαρκοπούῳ σήμερον τὴν 28ην Ἀπριλίου 1959 οἱ κάτωθι ὑπογεγραμμένοι ἀφ' ἑνὸς Ἰωάννης Γ. Σωτηρίου Διευθυντῆς τοῦ Ἀναγκαστικοῦ Συνεταιρισμοῦ Μαρκοπούλου " Μ Α Ρ Κ Ο " ἑκπροσωπῶν νομίμως ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του ταύτην τὸν ἕν λόγῳ Συνεταιρισμὸν καὶ ἀφ' ἑτέρου Ἀν. Βούης καὶ Χρ. Πιτσάνης κάτοικοι Λαυρίου συνεφώνησαν τὰ κάτωθι:

Ὁ κ. Ἰωάννης Γ. Σωτηρίου ὡς ἐκπρόσωπος τοῦ Ἀναγκαστικοῦ Συνεταιρισμοῦ ΜΑΡΚΟ ἀναθέτει εἰς τοὺς ἑτέρους συμβαλλομένους Ἀν. Βούην καὶ Χρ. Πιτσάνην τὴν ἐκτέλεσιν κατασκευῆς τῶν ἑξῆς λιμενικῶν ἔργων εἰς τὸν λιμένα Πόρτο -Ράφτη α) τὴν λιθορριπὴν, καλούπωμα, ξεκαλούπωμα ξυλοτυπίας μετὸν ἄρμῃ, καθαρισμὸν πυθμένος κ.λ.π. ἔργων τοῦ μεταξὺ τῶν δύο προβλήτων τμήματος. β) τὰς αὐτὰς ἐργασίας διὰ τὴν ἐπισκευὴν τμήματος τῆς παλαιᾶς μεγάλης προβλήτος, τὸ ὁποῖον ἔχει ὑποστῆ καθύψους καὶ ρωγμὰς ἀντὶ δραχμῶν τριάκοντα χιλιάδων (30.000) δι' ἄμφοτεράς τὰς ἄνω ἐργασίας, καταβληθέντων εἰς δόσεις ἢ τελευταία τῶν ὁποίων ἕκ ὀρχ. δέκα χιλιάδων (10.000) θὰ καταβληθῆ μετὰ τὴν παραδόσιν τοῦ ἔργου.-

Ἡ ἐργασία θέλει ἐκτελεσθῆ δι' ἰδίων ἐργαλείων καὶ μηχανημάτων.-

Ὁῦ ἑτεροι συμβαλλόμενοι Ἀν Βούης καὶ Χρ. Πιτσάνης ἀναλαμβάνουν τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὡς ἄνω ἔργου ἀντὶ τῆς ὡς ἄνω συμφωνηθείσης τιμῆς καὶ ὑπὸ τοὺς ἄνω ὅρους, ὑποσχόμενοι τὴν καλὴν ἐκτέλεσιν τούτων, ἀναλαμβάνοντες πᾶσαν εὐθύνην οἰκονομικὴν διὰ τὰς τυχόν ζημίας τῶν ἐκτελεσθησομένων ἔργων ἐν τῷ μέλλοντι, λόγῳ πλημμελοῦς ὑπετιδιότητὸς τῶν ἐργασιῶν καὶ διὰ χρονικῶν διαστάσεων 30 (3) ἡμερῶν -

Ἐπίσης ἀναλαμβάνουν οὗτοι πᾶσαν εὐθύνην Ἀστικὴν καὶ Ποινικὴν, διὰ τυχόν συμβησομένων ἀτύχημα εἰς αὐτοὺς ἢ τὸ παρά αὐτῶν χρησιμοποιηθῶσιν τεχνικῶν καὶ ἐργατικῶν προσωπικῶν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργων.-

Ο Ι
 Σ Υ Μ Β Α Λ Λ Ο Μ Ε Ν Ο Ι

Χρ. Πιτσάνης
Α. Βούης

6. 9

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΣ
 ΔΙΕΥΘ. ΔΗΜ. ΕΡΓΩΝ

ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΒΟΙΩΤΙΑΣ
 ΕΠΑΡΧΙΑ ΑΤΤΙΚΗΣ
 ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΟΔΟΥ
 ΑΠΟ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ
 ΕΙΣ ΠΑΡΑΛΙΑΝ ΡΑΦΙ
 ΜΗΚ. 8 ΧΙΛ. 300^Μ

— Π Ρ Ο Μ Ε Τ Ρ Η Σ Ι Σ —

Ἐν Ἀθήναις τῆ 14/Ἀπριλίου 1914

Ο ΥΠΟΜΗΧΑΝΙΚΟΣ
Κ. Σωτηρίου

Κατασκευή οδού Μαρκοπούλου-Πόρτο Ράφτη από το Συνεταιρισμό ΜΑΡΚΟ το 1914 Δουλέο Αναγκαστικοῦ Συνεταιρισμοῦ ΜΑΡΚΟ

τα πάντα. Καταργούν τις παραδοσιακές νυφιάτικες φορεσιές και τις αντικαθιστούν με μοντέρνα νυφικά, γκρεμίζουν τα σπίτια με την κάμαρα και κτίζουν νεοκλασικά, οι νέες κοπέλες δε φορούν μαντήλι, η κουζίνα τους γίνεται ευρωπαϊκή, πηγαίνουν στην Αθήνα για να αγοράσουν ρούχα και να διασκεδάσουν.

Το 1916 συντάσσεται σχέδιο πόλης για τον οικισμό του Μαρκοπούλου από τον Σκάρδη με την βοήθεια του Μαρκοπουλιώτη νομομηχανικού Αλ. Γκλιάτη κι έτσι σχεδιάζονται φαρδείς δρόμοι, άλση, πλατείες και οτιδήποτε μπορεί να δημιουργηθεί με σκοπό να μοιάζει το Μαρκόπουλο με καλοφτιαγμένο ευρωπαϊκό προάστιο. Μάλιστα ο Αλ. Γκλιάτης δε διστάζει να δεσμεύσει ιδιοκτησίες δικές του για τη δημιουργία αλσών και πλατειών. Όμως το σχέδιο αυτό εφαρμόζεται τελικά εν μέρει, αφού είναι αδύνατο να πραγματοποιηθεί στη συγκεκριμένη φάση με δεδομένες τις δυνατότητες που υπάρχουν αυτή την περίοδο. Το σχέδιο έχει σκοπό να αναδείξει τους τρεις πόλους του νέου Μαρκοπούλου: το Συνεταιρισμό, την εκκλησία του Αγίου Ιωάννη και τα εκπαιδευτήρια που θα δέσποζαν στην κορυφή του λόφου Σάρα στη δεξαμενή. Αυτοί συνδέονται με το φαρδύτερο δρόμο που σχεδιάζεται, αλλά δεν πραγματοποιείται ποτέ, τη «Λεωφόρο Συνεταιρισμού».

Την ίδια περίοδο νότια της περιοχής Σν Ντίελ και κοντά στον Άγιο Σπυρίδωνα, μεγαλοαστοί της Αθήνας κτίζουν τις πρώτες θερινές επαύλεις δίπλα στη θάλασσα. Ο Συνεταιρισμός παρεμβαίνει και αγοράζει εκτάσεις στην παραλία δυτικά της πλατείας του Αγίου Σπυρίδωνα, με σκοπό να ελέγξει την κατάσταση και να μη γίνουν οι χωρικοί θύματα της πρώτης οικοπεδοποίησης στην περιοχή. Ο μηχανικός Σκάρδης συντάσσει σχέδιο πόλης στην περιοχή του Αγίου Σπυρίδωνα και στην Πούντα. Δίπλα στην εκκλησία του Αγίου Σπυρίδωνα ο Συνεταιρισμός αποπερατώνει προϋπάρχοντα κτήρια, τα οποία εκχωρεί για προσπορισμό της εκκλησίας, ώστε να ενοικιαστούν σε ιδιώτες

Οι κινήσεις του Συνεταιρισμού δείχνουν ότι κατανοεί την ανάπτυξη των παραλιακών περιοχών και θέλει να σταματήσει την άναρχη δόμηση και την εκμετάλλευση των χωρικών, κάτι το οποίο καταστρατηγείται στη συνέχεια κατά τη διάρκεια της δικτατορίας των Συνταγματαρχών.

ΚΟΙΝΩΦΕΛΗ ΕΡΓΑ

Σύμφωνα με το καταστατικό του Συνεταιρισμού, τα οποιαδήποτε έσοδα από τη λειτουργία του χρησιμοποιούνται για κοινωνοφελείς σκοπούς. Τη δεκαετία του 1920, εκτός από μούστο, πουλά κρασί χύμα και εμφιαλωμένο στην Αθήνα και στο εξωτερικό, ακόμα και στη διάσημη για την οινοπαραγωγή της Γαλλία. Οι κινήσεις αυτές φαίνεται ότι γίνονται πάντα σε συνεργασία με την Εταιρεία Οίνων και Οινοπνευμάτων. Σύμφωνα με τις αντιλήψεις της εποχής, κάθε εταιρεία πρέπει να έχει αυτάρκεια: έτσι το 1926 ο Συνεταιρισμός δημιουργεί δική του ηλεκτρογεννήτρια για τις ανάγκες του εργοστασίου. Το περίσσειμα του ηλεκτρικού ρεύματος που παράγε-

Οι εγκαταστάσεις του υδραγωγείου στη Μερέντα, δεκαετία 1930. Συλλογή Αικα-

ται διανέμεται στα σπίτια του Μαρκοπούλου. Εκτός από ηλεκτρικό ρεύμα, το εργοστάσιο έχει ανάγκη από τρεχούμενο νερό. Ο Συνεταιρισμός αγοράζει γη και κατασκευάζει αντλιοστάσιο στην περιοχή Δημητσίρι στη Μερέντα. Δημιουργεί δίκτυο μεταφοράς του νερού από το Δημητσίρι στη δεξαμενή, που κτίζει στο λόφο Σάρα, καθώς και δίκτυο διανομής του σε όλα τα σπίτια του Μαρκοπούλου.

Την περίοδο του μεσοπολέμου αγοράζει οικόπεδο για την ανέγερση σχολείων (Β' Δημοτικό σχολείο) και οικόπεδα για τη διάνοιξη της πλατείας στο Πουσιρί (πλατεία Αν. Πετούρη), χρηματοδοτεί τη Φιλαρμονική, ιδρύει φιλόπτωχο ταμείο, πληρώνει την αγροφυλακή, δίνει χρηματικούς επαίνους σε αριστεύσαντες μαθητές, ολοκληρώνει τη διαμόρφωση του σημερινού νεκροταφείου στο Τζόρτζανι, αγοράζει το οικόπεδο του Δημοτικού Σταδίου, επιχορηγεί την αγιογράφηση του ναού Αγίου Ιωάννου, διανοίγει την οδό Μαρκοπούλου-Πόρτο

Η διάνοιξη της οδού Μαρκοπούλου-Πόρτο Ράφνη στη θέση Μέντα. Κω. 19-5-1941.

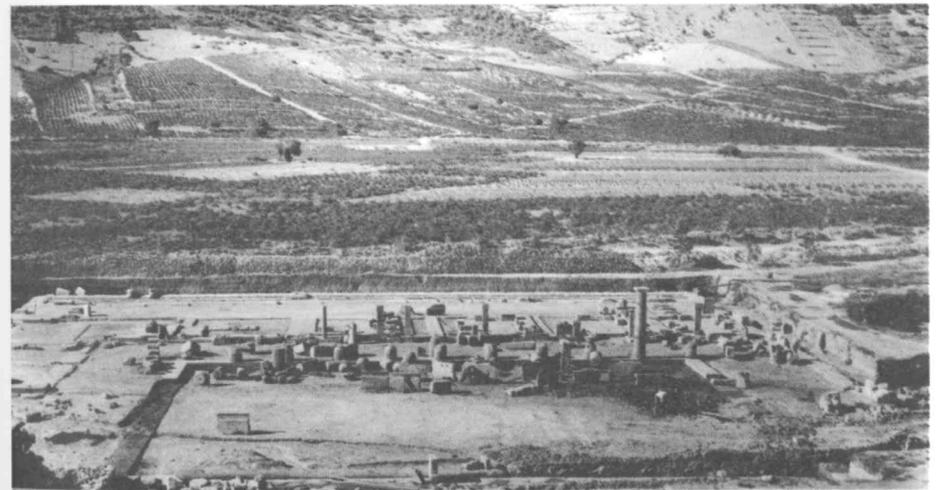
Ράφνη και την οδό Μαρκοπούλου-Βραώνας, ανορύσσει και επισκευάζει κοινοτικά πηγάδια κ.ά.

Η δημοτική και κρατική εξουσία είναι απύσχα έως και διακοσμητική (Δήμος, βουλευτές) και η επιλογή των εκπροσώπων από τους ψηφοφόρους στις εκλογές έχει να κάνει κυρίως με τις ιδεολογικές κατευθύνσεις τους παρά με την επίλυση πρακτικών ζητημάτων. Με αυτό τον τρόπο καταφέρνει κάτι ακόμα πολύ σημαντικό, την κοινωνική ηρεμία. Στο Μαρκόπουλο, σε αντίθεση με την υπόλοιπη Ελλάδα, δεν παρατηρούνται εντάσεις στον Εμφύλιο, ούτε καταγράφονται οι ρεβανιστικές κινήσεις μεταξύ αριστερών και δεξιών που τόσο κούρασαν την Ελλάδα τα χρόνια του Εμφύλιου και μετά. Επιπλέον οι βιοτικές συνθήκες είναι καλύτερες σε σχέση με την υπόλοιπη ελληνική ύπαιθρο, εφόσον κάθε σπίτι έχει ηλεκτρικό ρεύμα, τρεχούμενο νερό και οι κάτοικοι έχουν πρόσβαση σε πλατείες, δωρεάν σχολεία κ.ά.

ΚΤΗΜΑ ΒΡΑΩΝΑ

*Μ*ετά τη μικρασιατική καταστροφή ο Ελευθέριος Βενιζέλος εφαρμόζει την αγροτική πολιτική που έχει σχεδιαστεί από το 1917. Οι νέες συνθήκες που δημιουργούνται μετά τη συνθήκη της Λωζάνης με την έλευση των Μικρασιατών προσφύγων καθιστούν αναγκαία την επίλυση του προβλήματος της στέγασης και επιβίωσης 1.200.000 προσφύγων. Επιπλέον η αύξηση του πληθυσμού και η αντίληψη ότι πρέπει να δημιουργηθεί μεσαία αγροτική τάξη τον οδηγούν στην απαλλοτρίωση των μεγάλων ιδιοκτησιών που ανήκουν σε μοναστήρια στη Νότια Ελλάδα και στη διανομή γαιών που ανήκουν

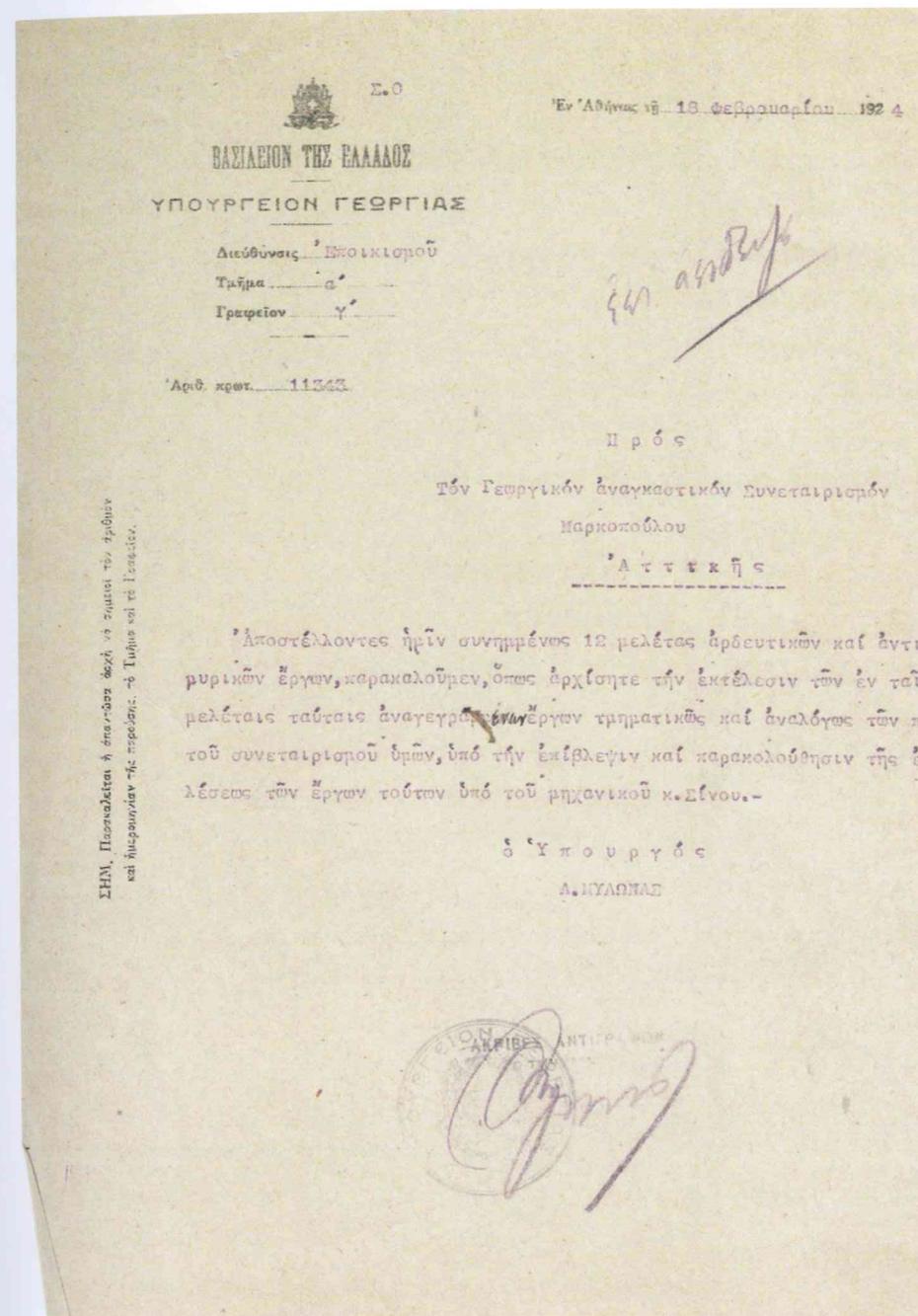

Ο Ναός της Αρτέμιδας μετά την ανασκαφή τη δεκαετία του 1950. Συλλογή Ιωάν-

σε ανταλλάξιμους μουσουλμάνους στη Βόρεια Ελλάδα, τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου και την Κρήτη.

«Η μάνα μου πήρε λαχνό δεκατέσσερα στρέμματα, αφού ήταν χήρα, στο Πατατοχώ-ραφο. Στην αρχή δεν της πολυάρεσε γιατί το μέρος ήταν μπαλκάμι (έλος) και γεμάτο φυτά του βάλτου και φίδια. Ο Δημοσθένης μας είπε να ανοίξουμε ένα μεγάλο χαντάκι για να φεύγουν τα νερά. Η μάνα μου με έστειλε με ένα μεγάλο φυτόρι, παιδάκι δέκα χρονών, για να μην πληρώσει εργάτες. Ανοίξαμε το χαντάκι με πλάτος 16 μέτρων και παραπάνω και φυτέψαμε μουριές στις όχθες για να μην καταπατήσουμε το ρέμα και για να έχουμε εισόδημα από το μετάξι. Όταν στέγνωσε το μέρος και οργώσαμε το λαχνό μείναμε ενθουσιασμένοι: παχιά, εύφορα κι ακαλλιέργητα χώματα για χρόνια. Την πρώτη χρονιά το φυτέψαμε αγγούρια και με τα λεφτά που συγκεντρώσαμε κτίσαμε το πυργάκι, όπως ήταν τότε τα σπίτια στην Αθήνα. Η μάνα μου είχε αγανακλήσει με το σπίτι με την καμάρα και ήθελε καινούργιο σπίτι...» (αφήγηση Δημ. Ν. Δρίτσας). Αικατερίνη Δρίτσα χήρα Νικολάου και τα παιδιά της Δημήτρης και Φωτεινή μετέπειτα σύζυγος Αθανασίου Δρα-

Αντιπλημμυρική μελέτη κοιλάδας Βραώνας σχεδιασμένη από το Πολυτεχνείο, αρχές δεκαετίας 1920. Αρχὴς Ἀναγκαστικοῦ Συνεταιρισμοῦ ΜΑΡΚΟ

ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΠΛΗΡΩΜΗΣ ΔΡΑΧ. 900. —

Αριθ. 47

Ο κ. *Σπύρος Δ. Σκουρτζίδης*
επλήρωσεν εις τὸ Ταμείον τοῦ Συνεταιρισμοῦ
λασμάς *ἑπταεμισιάς (900)*
δι' εξαγορὰν
κλήρου του εις τὸ Ἀγρόκτημα Βραώνα.
(Ἄγροι στρέμ. 9,700. Μλοστάνια στρέμ. 1.760.)

Ἐν Μάρκοπουλῳ τῆ 6/12/1924

Διὰ τὸν Συνισμὸν
Β. Βαραμπά

ΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΠΟΔΕΙΞΙΣ ΠΛΗΡΩΜΗΣ ΔΡΑΧ. 900. —

Αριθ. 109

Ο κ. *Σπύρος Δ. Σκουρτζίδης*
επλήρωσεν εις τὸ Ταμείον τοῦ Συνεταιρισμοῦ
λασμάς *ἑπταεμισιάς (900) ὡρὰ*
ἑξαεμισιομηνί (β. δόσις) ἑξαγορὰς
κλήρου του εις τὸ Ἀγρόκτημα Βραώνα.
(Ἄγροι στρέμ. — Μλοστάνια στρέμ. —)

Ἐν Μάρκοπουλῳ τῆ 17/5/1925

Διὰ τὸν Συνισμὸν
Β. Βαραμπά

Στην κτηματική περιφέρεια του Μαρκοπούλου το μοναδικό μεγάλο αγρόκτημα που έχει απομείνει, μετά την πώληση του αγροκτήματος Ντάγλα Λιάδα από τους κληρονόμους Λεβέντη το 1870 και των εθνικών γαιών της «διαλυμένης Μονής» του Αγίου Σπυρίδωνα Πειραιά στο Πάτημα την ίδια δεκαετία, είναι το «κτήμα Βραώνα» που ανήκει στη Μονή Πεντέλης. Πρόκειται για την ένωση δύο μεγάλων κτημάτων, της «Νέας» και της «Παλαιάς Βραώνας», όπως ονομάζονται από τη Μονή, έκτασης περίπου 23.000 στρεμμάτων. Με το συμβόλαιο πώλησης το 1924 αναγνωρίζονται ιδιοκτησίες 3.000 περίπου στρεμμάτων σε εμφυτευτές Μαρκοπουλιώτες καλλιεργητές. Το κτήμα αυτό πωλείται απευθείας στον Αναγκαστικό Συνεταιρισμό ΜΑΡΚΟ και εκείνος δημιουργεί ειδική Επιτροπή Διαχείρισης Αγροκτήματος Βραώνας με κύρια δραστηριότητα την αποξήρανση των ελών και τη διανομή του κτήματος σε ακτήμονες καλλιεργητές. Το Υπουργείο Γεωργίας υποχρεώνει τον Αναγκαστικό Συνεταιρισμό ΜΑΡΚΟ να παραχωρήσει στους δύο Συνεταιρισμούς Αποκατάστασης Ακτημόνων Βραώνα - αυτόν του Κορωπίου και τον άλλον της Παιανίας - 1.000 στρέμματα στον καθένα στην περιοχή Βαραμπά.

Η διανομή γίνεται με τους δημοκρατικότερους όρους. Συγκεκριμένα οι Μαρκοπουλιώτες χωρίζονται σε τέσσερις κατηγορίες:

- Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται οι φτωχότεροι και οι χήρες και παίρνουν κλήρο 14 στρεμμάτων.
- Στη δεύτερη οι ευπορότεροι και παίρνουν κλήρο 8 στρεμμάτων.
- Στην τρίτη οι επαγγελματίες και παίρνουν κλήρο 3 στρεμμάτων.
- Στην τέταρτη οι πλουσιότεροι και δεν παίρνουν τίποτα. Επιπλέον για την αποφυγή αδικιών απαγορεύεται η πώληση κλήρων για 10 χρόνια.

Ακολουθεί δεύτερη διανομή τη δεκαετία του 1930 σε όσους θεωρήθηκε ότι αδικήθηκαν ή είχαν ανάγκη. Στη συνέχεια, το 1942, οι Γερμανοί καίουν το πευκόδασος στη θέση Κίκια και η γη διανέμεται στους

κτηνοτρόφοι δεν εξαιρούνται της διανομής και παίρνουν λαχνό συνήθως κοντά στα ποιμνιοστάσιά τους. Τα παλιά ποιμνιοστάσια της Μονής Πε-ντέλης παραμένουν στις ίδιες θέσεις και ενοικιάζονται σε κτηνοτρόφους.

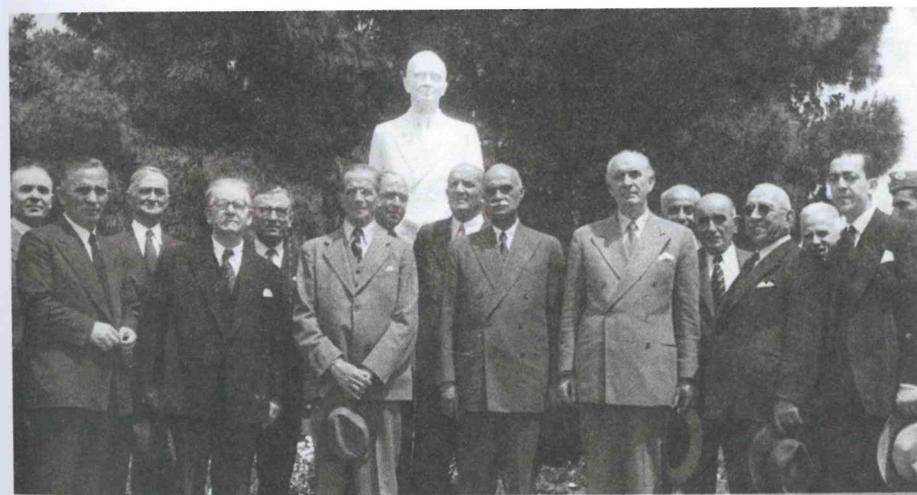
Το κτήμα, όταν αγοράστηκε, μετατράπηκε σε μεγάλο έλος στα ευφορότερα σημεία του. Συγκεκριμένα στο τέλος του 19ου αιώνα η Μονή αντιλαμβάνεται ότι αργά ή γρήγορα το αγρόκτημα θα απαλλοτριωθεί και προσπαθεί με κάθε τρόπο να σταματήσει την καλλιέργειά του. Στα πλαίσια της πολιτικής αυτής παραμελεί τον καθαρισμό των ρεμάτων, με αποτέλεσμα να μετατραπούν τα ευφορότερα τμήματα σε βάλτο και το αγρόκτημα να γίνει ένας απέραντος βοσκότοπος. Την ίδια περίοδο καλεί και εγκαθιστά Σαρακατσάνους κτηνοτρόφους, οι οποίοι δημιουργούν διαρκώς προβλήματα στους ντόπιους ώστε οι σχέσεις μεταξύ τους να μην είναι πάντα αγαστές. Πρώτο μέλημα της Επιτροπής Διαχείρισης Αγροκτήματος Βραώνα είναι η αποστράγγιση του έλους. Αναθέτει στο Πολυτεχνείο τη σύνταξη σχετικής μελέτης, η οποία βασίζεται στη δημιουργία μεγάλων χαντακιών σε δύο συγκεκριμένα σημεία: στη θέση Γκούριμπιμ, όπου ενώνεται το ρέμα του Λιούμι και το ρέμα του Πρόι Ρόδα και στη θέση Καπνοτζή, όπου ενώνεται το παραπάνω ρέμα με το ρέμα από το Σόρτι (ρέμα Αγίου Γεωργίου). Στη θέση Λιβιάδι δημιουργούνται μεγάλα χαντάκια που στέλνουν τα νερά προς τη θάλασσα, εκεί όπου βρίσκεται ο Ναός της Βραυρωνίας Αρτέμιδας. Τα έξοδα για τη διάνοιξη των χαντακιών επιβαρύνουν τους νέους ιδιοκτήτες στο μέτρο που τους αναλογούν. Τα αποστραγγιστικά έργα λειτουργούν ικανοποιητικά μέχρι το άνοιγμα του Διεθνούς Αερολιμένα το 2000. Από τότε το ρέμα πλημμυρίζει, καθώς τρέχει νερό πλέον χειμώνα-καλοκαίρι, με αποτέλεσμα την πλήρη καταστροφή των παρόχθιων καλλιεργειών. Τα νεότερα χρόνια αυτό το ρέμα, που μάλιστα ονομαζόταν «Μεγάλο Χαντάκι», συσχετίζεται με το γνωστό από την αρχαιότητα Ερασίνο ποταμό.

ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΣΩΤΗΡΙΟΥ

Το 1947, μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο, ο Δημοσθένης Σωτηρίου πεθαίνει. Με το θάνατό του σηματοδοτείται μία αλλαγή στα τοπικά πράγματα. Στα εγκαίνια της προτομής του είναι παρόντες ο πρωθυπουργός, πρέσβεις και άλλα σημαίνοντα πρόσωπα. Φημολογείται ότι ο πρέσβης της τότε Σοβιετικής Ένωσης στην Ελλάδα δήλωσε: «Αν είχαμε δεκαπέντε ανθρώπους σαν το Δημοσθένη στην τσαρική Ρωσία, δε θα είχε γίνει ποτέ η Οκτωβριανή Επανάσταση...»

Εκτός από τις συνέπειες του θανάτου του Δημοσθένη Σωτηρίου, η λογική των επενδυτών έχει αλλάξει στη μετεμφυλιακή Ελλάδα. Η επένδυση μεγάλων χρηματικών ποσών σε εγκαταστάσεις και πάγια

Τα αποκαλυπτήρια της προτομής του Δημοσθένη Σωτηρίου το 1948. Διακρίνονται

δεν είναι προσφιλής στους επενδυτές, με αποτέλεσμα να ενδιαφέρονται μόνο για επενδύσεις με βραχυπρόθεσμα κέρδη. Ο Συνεταιρισμός έχει να αντιμετωπίσει την έλλειψη ρευστού λόγω της αρπαγής του αποθεματικού του από τις ιταλικές δυνάμεις κατοχής και των καταστροφικών συνεπειών του Β' Παγκοσμίου πολέμου. Επιπλέον ο Ν. Κανελλόπουλος πεθαίνει και η Εταιρεία Οίνων και Οινοπνευμάτων περνά στον όμιλο Μποδοσάκη, ο οποίος μάλιστα τη μετονομάζει σε ΒΟΤΡΥΣ και δεν ενδιαφέρεται ιδιαίτερα για την πώληση κρασιού.

Η δυναμική παρουσία του Δημοσθένη Σωτηρίου και του Συνεταιρισμού έχει δημιουργήσει τη νοοτροπία ότι ο Αναγκαστικός Συνεταιρισμός ΜΑΡΚΟ είναι ανεξάντλητη πηγή εσόδων και κανείς από τους συνεταίρους δεν ενδιαφέρεται να αλλάξει την πολιτική πώλησης κρασιού, την ώρα που όλη η Ευρώπη αλλάζει συθέμελα. Παρά τις συστάσεις για την παραγωγή πολυποικιλιακού ποιοτικού κρασιού και την φύτευση αντιφυλλοξηρικού αμπελώνα, οι αμπελουργοί επιμένουν στη συνέχιση της καλλιέργειας του σαββατιανού και της παραγωγής ρετσίνας.

Ο ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ ΜΑΡΚΟ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 1960

Η δεκαετία του 1960 δεν ξεκίνησε με τις πιο ευόωνες προοπτικές για τους Μεσογείτες αμπελουργούς. Ήδη από το 1958 εμφανίστηκαν τα πρώτα κρούσματα φυλλοξήρας σε παιανιώτικους αμπελώνες στην Πεντέλη. Η φυλλοξήρα είναι μια ασθένεια των αμπελιών, η οποία ξεραίνει τα κλήματα και η μετάδοσή της γίνεται ταχύτατα. Μόνη θεραπεία αποτελεί η εκρίζωση του άρρωστου αμπελώνα και η επαναφύτευσή του με κλήματα με αμερικάνικο υποκείμενο (άγριο) και ελληνικό υπερκείμενο (ήμερο). Μέχρι το 1961 όλα τα αμπέλια του Μαρκοπούλου είχαν προσβληθεί από τη φυλλοξήρα και η παραγωγή ήταν μηδενική.

Γεωργικός ελκυστήρας μάοκας FIA. Κατασχέθηκε από την ΑΤΕ τη δεκαετία του

Η καταστροφή μακροχρόνιων δομών από τη δικτατορία και η έλ-
λειψη στρατηγικής δημιουργεί κι άλλο ένα καταστροφικό γεγονός.
Εκτός από τον Αναγκαστικό Συνεταιρισμό ΜΑΡΚΟ, υπήρχε και η
ΕΟΣΑ (Παρακράτημα) που αποτελούσε την Ένωση των Συνεταιρι-
σμών των αμπελουργικών κοινοτήτων της Αττικής. Αμπελουργοί
από την Παιανία και τα Σπάτα αναφέρουν αόριστες καταγγελίες
για κλοπές και ζητούν τη διάλυση της Ένωσης. Οι άνθρωποι της
Χούντας ακούν ευχάριστα αυτές τις καταγγελίες, αφού θεωρούν ότι
δεν μπορούν να ελέγξουν τις εκεί διοικήσεις και τελικά επιβάλλουν,
απειλώντας όσους διαφωνούν, τη διάλυση της Ένωσης.

ΠΟΡΤΟ ΡΑΦΤΗ

Το Πόρτο Ράφτη ανέκαθεν αποτελούσε μέρος της κτηματικής
περιφέρειας του Μαρκοπούλου. Μάλιστα στην περιοχή αυτή δεν
υπήρχαν τσιφλίκια ή μετόχια μονών, αλλά πάντα ιδιοκτησίες οικο-
γενειών του Μαρκοπούλου από το 18ο αιώνα. Η παράδοση αναφέρει
ότι η περιοχή Μποστάνια Μπρασά ανήκε σε καλλιεργητές από τον
Κουβαρά και ανταλλάχθηκε με κτήματα Μαρκοπουλιωτών στην πε-
ριοχή Άγιος Γιώργης Ρίζα Γκιάκου.

Η περιοχή αυτή ήταν ιδιαίτερα εύφορη με αμπέλια στον Μπρασ-
σά, το Λιγόρι, το Ζήκι και την Ντρίβλια. Στα Καγκέλια και την
Μπαθίστα υπήρχαν αιωνόβιοι ελαιώνες, ενώ στην Περατή και το

Τα σπίτια των απογόνων του Μαρίνη Φράγγου δίπλα στον Άγιο Σπυρίδωνα και
στο Βάθος η Βίβλα του Γράμμου τη δεκαετία του 1930. Συλλογή Ιωάννη Τσιώνη

Νάτσο σταροχώραφα. Κοντά στον Άγιο Σπυρίδωνα από το 19ο αιώνα διέμεναν απόγονοι του Μαρίνη Φράγγου. Στο λιμάνι η οικογένεια Νικολάου διατηρούσε φαράδικες αποθήκες και μαγαζιά, τουλάχιστον από το 1865, για τη διευκόλυνση των εργασιών τους με τις τράτες. Υπήρχαν διάσπαρτες στον χώρο αγροτικές αποθήκες, καθώς και πατητήρια, για την εξυπηρέτηση των αμπελουργών που διατηρούσαν μεγάλες αγροτικές εκμεταλλεύσεις στην περιοχή.

Ήδη περίπου από το 1915 κτίστηκαν εξοχικές επαύλεις στη θέση Σν Ντίελ. Το λιμάνι λειτουργούσε κυρίως για τη μεταφορά εμπορευμάτων. Μέχρι τη δεκαετία του 1950 στο Πόρτο Ράφτη υπήρχαν αποκλειστικά αγροτικές εκμεταλλεύσεις και το καλοκαίρι παραθέρριζαν Μαρκοπουλιώτες σε αυτοσχέδιες καλύβες.

Στη μετεμφυλιακή Ελλάδα πληθυσμοί από την ελληνική επαρχία εγκαθίστανται στην πρωτεύουσα σε αναζήτηση καλύτερης ζωής. Το όνειρο του νέου μικροαστού ήταν να έχει στην κατοχή του διαμέρισμα στην πόλη και εξοχικό σε κάποια παραλία της Αττικής, κατά το πρότυπο των παλιών μεγαλοαστών. Η πολιτική εξουσία διευκολύνει

το εγχείρημα αυτό, επιτρέποντας την αυθαίρετη δόμηση στα παράλια. Η αρχή στο Πόρτο Ράφτη γίνεται στο Νάτσο, το Αυλάκι και τον Άγιο Σπυρίδωνα τη δεκαετία του 1960. Μεγάλες φθηνές παραθαλάσσιες εκτάσεις πωλούνται σε αστούς για την οικοδόμηση εξοχικών κατοικιών. Οι εξελίξεις στη συνέχεια είναι ραγδαίες. Εκτάσεις οικοπεδοποιούνται συνήθως από ανθρώπους εκτός περιοχής, αλλά φιλικά προσκείμενους στους πολιτικούς της εποχής, προσφέροντας οικόπεδα με «φως, νερό και θέα στο μαγευτικό Πόρτο Ράφτη» και με άδεια για τσιμεντένια βάση και τοποθέτηση λυομένου. Ένας τεράστιος παράνομος οικονομικός κύκλος ξεκινά με ανθρώπους για όλες τις δουλειές. Οι αγρεργάτες γίνονται οικοδόμοι παράνομων κατασκευών και οι δημόσιοι λειτουργοί συμμετοχοί στην παρανομία. Την περίοδο της δικτατορίας η παράνομη οικοδόμηση, η καταπάτηση αιγιαλού και δασικών εκτάσεων γίνεται καθημερινότητα. Η Χούντα όλα τα επιτρέπει, αρκεί να μην την αμφισβητήσεις. Οι νέοι μικροαστοί θεωρούν ότι έγιναν αστοί και για να ικανοποιήσουν τη ματαιοδοξία τους μετατρέπουν κι αυτή την παραθαλάσσια περιοχή σε ένα ακόμα άναρχο και κακοδομημένο εξοχικό θέρετρο. Μάλιστα αναφέρουν ότι οι Μαρκοπουλιώτες έδιναν προίκα τα παραθαλάσσια στα κορίτσια γιατί δεν είχαν τότε αξία, ιδέα που ικανοποιεί τη ματαιοδοξία τους και ισχύει μόνο στη φαντασιακή πραγματικότητα που έχουν δημιουργήσει.

Οποιαδήποτε αναφορά για χρήση και διαχείριση των εκτάσεων από το Συνεταιρισμό, που ίσχυε τους τελευταίους δύο αιώνες, καταρρίπτεται και προκαλούνται πολυέξοδοι δικαστικοί αγώνες. Το ελληνικό δημόσιο μετατρέπεται σε θεματοφύλακα της φύσης και του περιβάλλοντος, όσον αφορά τις ιδιοκτησίες του Μαρκοπούλου, αλλά παράλληλα επιτρέπει την αυθαίρετη δόμηση. Η δικτατορία των Συνταγματάρχων επιβάλλει με τη βία τις αποφάσεις αυτές, αφού πρέπει να εξυπηρετήσει «τους ανθρώπους της». Η μεταπολίτευση συντηρεί και διατηρεί αυτόν το φαύλο κύκλο που δημιουργήθηκε από τη δικτατορία.

ΑΕΡΟΔΡΟΜΙΟ

*Μ*ε την εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας τον Ιούλιο του 1974 κρίνεται αναγκαία η χωροθέτηση νέου Αεροδρομίου, αφού το υπάρχον στο Ελληνικό δεν επαρκεί. Επιλέγεται η περιοχή Ζάγανι κοντά στα Σπάτα, στην καρδιά του μεσογείτικου κάμπου, σε ιδιοκτησίες καλλιεργητών από τα Σπάτα, την Παιανία και το Κορωπί και δίπλα σε ιδιοκτησίες του Μαρκοπούλου.

Οι αντιδράσεις είναι απρόβλεπτες. Όλοι οι τοπικοί σύλλογοι των χωριών επαναστατούν επειδή δε θέλουν την κατασκευή του Αεροδρομίου και τη μετατροπή του αγροτικού χαρακτήρα της περιοχής σε αστικό. Φήμες κυκλοφορούν ότι όσοι δεν έχουν τίτλους ιδιοκτησίας

Συγκέντρωση διαδηλωτών στα Σπάτα. Στο πανό αναγράφεται το σύνθημα: Η ΧΟΥΝΤΑ ΑΠΟΦΑΣΙΖΕΙ Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΕΚΤΕΛΕΙ. Συλλογή Μαρίας Μεθενίτη.

δε θα αποζημιωθούν, καθώς και ότι θα γίνει προσπάθεια να βγουν άκυροι όσοι τίτλοι υπάρχουν. Η οργή που είχε συσσωρευτεί κατά τη διάρκεια της δικτατορίας και μετά την οικονομική καταστροφή από τη φυλλοξήρα εκδηλώνεται.

Διοργανώνονται συλλαλητήρια και διαδηλώσεις το Νοέμβριο στον Άγιο Πέτρο στα Σπάτα και την Αθήνα. Οι φιλήσυχοι αγρότες μετατρέπονται σε βίαιους διαδηλωτές. Κλείνουν τη λεωφόρο Λαυρίου· αναφέρονται περιστατικά ξυλοδαμού αστυνομικών, καταστροφής δημοσίων οχημάτων μέχρι και πυρπόλησης του αστυνομικού σταθμού στα Σπάτα. Η κατάσταση οδηγείται σε αδιέξοδο και βία.

Παρεμβαίνει ο πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής και ο βουλευτής Ράλλης προσπαθώντας να καθησυχάσουν τα εξαγριωμένα πλήθη. Συμφωνείται η απαλλοτρίωση σε πολύ υψηλό οικονομικό τίμημα και η αναγνώριση τίτλου ιδιοκτησίας με χρησικτησία. Ο νεοεμφανιζόμενος πολιτικός Ανδρέας Παπανδρέου και το ΠΑΣΟΚ

Συγκέντρωση στο δημοτικό κινηματογράφο ΑΡΤΕΜΙΣ. Συλλογή Μαρίας Μεθενίτη.

υπόσχονται στους Μεσογείτες ότι το νέο Αεροδρόμιο δε θα γίνει ποτέ. Τελικά η απαλλοτρίωση γίνεται το Μάιο του 1975 και η απόφαση αυτή αιτιολογείται «για λόγους εθνικής ασφαλείας». Ο Ανδρέας Παπανδρέου, είκοσι χρόνια μετά, υπογράφει ο ίδιος την κατασκευή του Αεροδρομίου.

Τα γεγονότα αυτά υποκρύπτουν μια ιδιότυπη συμφωνία μεταξύ ελληνικού Δημοσίου και Μεσογειτών. Το ελληνικό Δημόσιο χρειάζεται τη γη τους για λόγους που οι ίδιοι δε συμμερίζονται. Όταν, όμως, θα συμβαίνει αυτό και στο μέλλον, η συμφωνία είναι ότι θα αποζημιώνονται με πολύ υψηλό οικονομικό τίμημα.